

КИЇВ: Зупинимо капітуляцію!

Київ, 2020

Центр Громадянських Свобод – правозахисна організація, яка працює для становлення прав людини, демократії та солідарності в Україні та регіоні ОБСЄ задля утвердження людської гідності.

Основними **завданнями** організації є: сприяння реалізації реформ, пов'язаних із забезпеченням прав людини; запровадження громадського контролю за діями правоохоронних органів, суддів, органів місцевого самоврядування; документування випадків політичних переслідувань в Криму та міжнародних злочинів на Донбасі; просвітницька діяльність з метою просування цінностей прав людини; участь у програмах міжнародної солідарності.

Група громадського спостереження “ОЗОН” була створена у січні 2013 року Центром Громадянських Свобод для інституціоналізації системи громадського контролю в Україні. Особливістю її функціонування є широке залучення на волонтерських засадах звичайних громадян до участі в громадському контролі незалежно від їх спеціалізації та попереднього досвіду.

ОЗОН ставить собі **за мету** удосконалення роботи органів влади у сфері забезпечення прав та свобод людини через організацію системи контролю за їх діяльністю, а також популяризацію ідей громадського контролю за владою серед українського суспільства. Вже своєю роботою волонтери ОЗОНу підважують патерналістський підхід у ставленні до влади та привчають як суспільство, так і представників органів влади до поширеної в демократичних суспільствах концепції **“влади як найманого менеджера”**, за якою оцінку ефективності влади надають безпосередні громадяни.

Вступ

Обов'язок держави захищати мирні зібрання набуває особливого значення у тих випадках, коли існує загроза ескалації насилля з боку частини учасників/ць. У таких випадках, коли група осіб починає закликати чи здійснювати насильницькі дії, під загрозою опиняється не тільки життя та здоров'я людей, але і право на реалізацію свободи мирних зібрань усіх інших учасників/ць. Завдання поліції в такому контексті ускладнюється. Тому держава повинна мати у наявності достатні ресурси для охорони громадського порядку з метою захисту життя та здоров'я учасників/ць процесу та сторонніх осіб, а також сприяння проведенню мирних зібрань. Обов'язок захищати мирні зібрання також означає, що співробітники/ці правоохоронних органів повинні вміти локалізувати окремі спалахи насильства та дозволити мирним демонстрантам реалізувати своє право на мирне вираження спільного інтересу в публічному просторі. Це позитивний обов'язок держави покликаний захищати право людини на вираження своєї думки.

Про те, як було реалізовано позитивний обов'язок захисту зібрань та фасилітації цієї свободи владою, читач/ка дізнається у цьому звіті.

Звіт є результатом моніторингу, який був здійснений групою громадського спостереження "ОЗОН", спираючись на українське законодавство та кращі практики, детально викладені у "Керівних принципах зі свободи мирних зібрань" та керівництві "Права людини та забезпечення правопорядку на публічних зібраннях" БДІПА/ОБСЄ.

14 серпня 2021 року спостереження на Акції "Зупинимо Капітуляцію!" здійснювали 2 групи моніторів/ок. У координації та проведенні спостереження взяли участь 5 спостерігачів та спостерігачок.

Акція “Зупинимо капітуляцію!”

Місто Київ

Тривалість спостереження громадськими спостерігачами/ками. 3 години
(12:45-15:45)

Дата: 14.08.2021

Заявлене місце проведення: площа біля Офісу Президента в Києві

Фактичний маршрут зібрання: вул. Інституцька - вул.Банкова - вул. Інституцька -
“будинок Зеленського” (вул. Грушевського 96)

Кількість осіб на зібранні: ~1400

Кількість поліції НПУ та військовослужбовців НГУ: ~800 (без урахування груп резерву)

Розділ І. Основне зібрання.

Плакати:

“Ze end”

“Свободу політв'язням”

“Кінець епохи Зеленського”

“Стоп режим Зеленського”

“Зрада це не смішно, поверніть клоуна у цирк”

“Ні капітуляції”

“Епоха Зе — епоха зради”

“Свободу патріотам”

“Не дозволимо зрадити Україну”

“Вова купує квиток до Ростова”

Гасла:

“Слава Україні! Героям слава!”

“Слава нації — смерть ворогам!”

“Україна понад усе”

“Жыве Беларусь! Жыве вечно!”

Загальний короткий опис подій:

Початок заходу був анонсований на 13:00 під Офісом Президента, але після проходження кордонів поліції на територію площі біля ОПУ, спостерігачами/ками не було виявлено присутність учасників/ць зібрання.

О 13:15 спостерігачі/ки зафіксували процес збору учасників/ць зібрання на початку алеї Героїв Небесної Сотні. Лунали промови організаторів події. О 13:57 організатори оголосили про початок руху до Офісу Президента. О 14:04 голова колони наблизилася до першого кордону поліції з боку вулиці Інститутської, яка мала здійснювати фільтраційні заходи. За повідомленням МВС¹, учасників/ць зібрання не допускали до площі під Офісом Президента без проходження попередньо поверхневої перевірки, після чого сталася сутичка між першими рядами учасників/ць та поліцією. Приблизно о 14:09 учасники/ці здійснили спробу прорвати кордон поліції. Ряд учасників почали застосовувати проти поліції балони з перцевим газом, кидали каміння, піротехніку, намагалися бити поліцейських руками та ногами. Спостерігачі/ки зафіксували, як з поліцейського зірвали шолом на кинули його в кордон поліцейських. Зі сторони організаторів не було зафіксовано ані прохань зупинити насильницькі дії, ані заохочення цих дій. На момент початку сутички, більшість учасників/ць відбігли від місця сутички, намагалися закрити обличчя від перцевого газу. Спостерігачами/ками було помічено, як під час втечі від місця сутички, учасниця впала прямо посеред натовпу, але група учасників оточила її щоб не дати натовпу випадково затоптати. Спостерігачами/ками також було помічено ще одну учасницю, що лежала на землі збоку від руху натовпу, та за словами оточуючих учасників акції, впала та вдарилася головою під час втечі від місця сутички. Спостерігачі/ки повідомили про це найближчого співробітника поліції діалогу. Близько 14:20 прибула швидка допомога.

Після того, як на місці перед першим кордоном поліції залишились лише учасники, які виявляли агресивні дії, правоохоронці зробили маневр, яким відрізали учасників, що стояли безпосередньо близько до кордону від основного зібрання. Через декілька хвилин, сутичка вщухла, та ще приблизно за 10 хвилин, під оплески учасників/ць зібрання, новий кордон що розділяв зібрання пішов, випустивши оточених учасників.

¹ https://t.me/mvs_ukraine/7421

Після того, як сутичка вичерпалась, організатори деякий час проголошували промови біля кордону поліції, а потім заявили про намір перенести зібрання до "будинку Зеленського". О 14:43 учасники/ці почали відходити від кордону поліції на вул. Інститутську, та о 14:52 рушили у бік "будинку Зеленського" на вул. Грушевського 9б. Приблизно о 15:10 учасники/ці дійшли до будинку на Грушевського 9-б, деякі учасники/ці закидали подвір'я будинку фальшфасерами та димовими шапками. Після цього організатори виголосили промови, та вже о 15:28 захід було завершено та учасники/ці почали розходитись. О 15:45 спостерігачі/ки ОЗОНу закінчили моніторинг.

Напади² на журналістів під час та після акції:

Напад на оператора телеканалу "1+1": Як повідомила група 1+1 media³, під час сутичок учасників зібрання та поліції на підході до ОПУ, телеоператор Антон Філіп був "збитий з ніг та отримав велику порцію сльозогінного газу" з боку учасників зібрання. За словами телеоператора, напад на нього "стався після ідентифікації окремими активістами символіки телеканалу 1+1 на знімальній техніці та ворожих закликів в бік працівника медіахолдингу". Як розповів сам Антон спостерігачці ОЗОНу у комунікації під час підготовки звіту, він знаходився у безпосередній близькості до кордону поліції. Одразу після того як його вдарили по голові та він впав, кілька правоохоронців створили невеликий кордон між постраждалим та агресивно налаштованими учасниками, після чого вивели Антона з натовпу та надали допомогу, промили очі від сльозогінного газу. Як передає ІМІ⁴ з посиланням на групу 1+1 media, Антон вже подав заяву у поліцію з проханням відкрити провадження за ст. 171 (перешкоджання журналістам) та ст 345-1 (погроза або насильство щодо журналіста) Кримінального кодексу України.

Напад на фоторепортера видання "Букви": Як повідомило видання "Букви"⁵, після закінчення зібрання фоторепортер Олександр Кужельний ще деякий час залишався на місці, передавав фото до редакції. Після того, як він рушив до метро, його окликнули кілька залишившихся на місці учасників акції та один з цієї групи людей наздогнав фоторепортера та почав запитувати, що він знімав з метою видалення фотографій. Після слів Олександра про те, що він журналіст та виконує свою роботу, його оточили та продовжили агресивно поводити себе та звинувачувати в упередженості, погрожувати, ігноруючи спроби журналіста вирішити кризову ситуацію (як, наприклад, підійти до голови організації Національний корпус, що анонсувала акцію, для підтвердження журналістського статусу). На відео⁶ видно, як словесна агресія різко переходить у фізичну, та фоторепортера спочатку б'ють у ногу, потім у грудну клітину та голову кілька людей відразу, під час чого Олександр падає. На тому ж відео також зафіксовано, як Олександр намагається попросити про допомогу звертаючись до поліцейської машини (білий фургон з синіми номерами), що проїжджала повз, але машина не зупиняється (не можливо стверджувати саме про навмисну бездіяльність людей, що знаходились в поліцейському транспорті, адже тоді самого фізичного нападу ще не відбулось, а Олександр промовив про допомогу таким чином, що водій, ймовірно, міг не почути). За словами Олександра, він не встиг зрозуміти, що саме зупинило бійку, але він підняв голову у той момент, коли представник поліції вже був на місці, тоді ж він написав заяву. Відділ комунікації поліції

² Дані епізоди були зафіксовані після акції за допомогою інформації з відкритих джерел, під час моніторингу акції наші спостерігачі не були свідками цих подій

³ https://media.1plus1.ua/ua/news/pid_chas_zniman_aktzii_protestu_pid_ofisom_prezydenta_postrazhdav_teleoperator_11_media

⁴

https://imi.org.ua/news/v-operatora-tsn-pidozra-na-strus-mozku-pislya-sutychok-pid-op-mediagrupa-zavayvlyu-v-politsiyu-i40748?fbclid=IwAR1Z1AGqEBiJK3eSQFuN3O6VsXG7J6M9YuzQfe1OI_N9IOHryxTazDzTs54

⁵ <https://bykvu.com.ua/bukvy/na-korespondenta-bukv-oleksandra-kuzhelnogo-skoieno-napad-pislya-akcii-pid-opu/>

⁶ <https://twitter.com/Bykvu/status/1426566309383389186>

Києва повідомив про відкриття кримінального провадження⁷, а з згодом - про повідомлення підозри двом особам⁸.

Характер зібрання. Оцінка мирності.

Для того, щоб оцінювати правомірність дій поліції та, взагалі, позитивний обов'язок держави захищати свободу мирних зібрань, слід проводити оцінку самого характеру зібрання, а саме його мирності. Ця оцінка потрібна через те, що такий обов'язок по захисту покладається на плечі, зокрема, правоохоронних органів, тільки якщо учасники/ці зібрання збираються мирно, тобто не вчиняють та не закликають до насильницьких дій. Однак, як зауважується в керівництві БДП/ОБСЄ з “Права людини і забезпечення правопорядку під час публічних зібрань”⁹: необхідно ще раз підкреслити, що слід розмежовувати насильницькі дії невеликої групи осіб і мирну поведінку інших учасників і не відбирати в останніх право продовжувати зібрання.

Варто зазначити, що нашими спостерігачами/ками було зафіксовано ряд насильницьких дій, які були вчинені біля кордону поліції учасниками зібрання на підході до Офісу Президента: спроби побиття співробітників поліції, прицільне розпилення сльозогінного газу, кидання шин, каміння, піротехніки та інших предметів, які можуть нашкодити життю та здоров'ю людини. За нашою приблизною оцінкою в сутичках та вчиненні насильницьких дій активно брали участь до 50 учасників зібрання (із близько 1400), від яких із самого початку заворушень відбігла велика кількість інших учасників/ць зібрання, які не проявляли агресивної та насильницької поведінки. Самі не мирні учасники/ці потім були тимчасово оточені в додатковий кордон з правоохоронців та військовослужбовців, що відділяв їх від основного зібрання. Також слід відмітити, що не було зафіксовано ніякого прямого заклику до насильства з боку організаторів акції (хоча і вербальне засудження насильницьких дій також не вдалось зафіксувати). Візуальна відстороненість організаторів від насильництва також, разом з приведеними вище фактами, може свідчити про відсутність приводів по кваліфікації усього зібрання, як не мирного; а лише визначення окремої групи людей, що вчиняли насильницькі дії - як не мирних.

7

<https://www.npu.gov.ua/news/Informacziya/policziya-kijeva-vidkrila-kriminalne-provadžhennya-za-faktom-nanesennya-tilesnix-ushkodzhen-zhurna-listu/>

8

<https://www.npu.gov.ua/news/Informacziya/slidchi-policzii-kijeva-povidomili-pro-pidozru-dvom-osobam-yaki-pobili-predstavnika-Internet-vidannya>

⁹ <https://www.osce.org/files/f/documents/d/8/375751.pdf>

Розділ II. Поліція.

Кількість поліції НПУ та військовослужбовців НГУ (за підрозділами):

Національна Гвардія: 238

ГУНП: 384

ПОП: 127

Патрульна поліція: 34

Поліція діалогу: 6

Спец. транспорт: 19

Короткий опис дій правоохоронців:

Спостерігачі/ки прибули на заявлене місце проведення акції біля Офісу Президента України близько 12:45. Прохід до ОПУ був обмежений двома кордонами поліції між якими стояли у шахматному порядку поліцейські автомобілі, вірогідно для розділення натовпу. Вхід на територію ОПУ з боку вул. Лютеранської був також обмежений поліцейським кордоном, перед яким також у шахматному порядку стояло біля 5 автомобілів Національної Поліції. На той час поліція проводила фільтраційні заходи у вигляді поверхневої перевірки на підході до Офісу Президента.

Епізод 1: Під час проходження поверхневої перевірки для проходу через кордон до площі під ОПУ, у одного з моніторів запитали, з якої він країни. На відповідь, що з Білорусі, співробітник поліції попросив показати паспорт, перевіряв візи, дату в'їзду. Після попросив показати тимчасову посвідку на проживання. Співробітник не пояснював причину перевірки документів, після перевірки монітор успішно пройшов до Офісу Президента.

Близько 14:15 колона учасників/ць демонстрації підійшли до Офісу Президента з боку вулиці Інститутської. Учасники/ці відмовилися пройти поверхневу перевірку, яку через рупор просили пройти для проходження кордону до Офісу Президента, в результаті чого сталася сутичка між співробітниками поліції та Національної гвардії і частиною учасників зібрання. Під час сутички в бік співробітників поліції летіло каміння, шини, пляшки з водою, фаєри, застосовувався перцевий газ з боку учасників зібрання. Співробітники були збудовані в ланцюжки, в 8-10 рядів, задні ряди періодично змінювали передні. В результаті сутички кілька співробітників отримали травми у вигляді опіків. Бригада пожежників гасила палаючі фаєри, які були кинуті в бік співробітників.

Спостерігачі/ки зафіксували 5 постраждалих з боку поліції. Пізніше, в комунікації з представником поліції дізнались, що всього постраждало 7 співробітників правоохоронних органів. З боку учасників зібрання також були зафіксовані опіки та синці.

Від самого початку у першому ряду кордону були присутні представники/ці поліції діалогу, які намагались пояснити необхідність проходження поверхневої перевірки, а потім - налагодити контакт з залишившимися в кордині представниками зібрання.

О 14:43 учасники/ці акції відійшли по вулиці Банковій в сторону вулиці Інститутської, колона почала будуватися, щоб пройти в бік Маріїнського парку. Співробітники/ці правоохоронних органів супроводжували колону по всьому маршруту слідування. Дійшовши до "Дому Зеленського", колона зупинилася. Співробітники/ці стали ланцюгом біля паркану і також були розосереджені по парку.

Епізод 2. Під час виступу перед "Будинком Зеленського", один з перехожих образив дівчину, яка брала участь в акції. Кілька учасників зібрання заступилися відповіли на образу, почалася словесна перепалка, виникла загроза фізичного впливу. Співробітники Головного Управління Національної Поліції попросили громадянина спочатку зайти всередину поліцейської колони, а потім помістили його в машину швидкої допомоги, для того що він міг безпечно покинути місце

проведення акції. Учасники акції намагались оточити и зупинити карету швидкої НГУ щоб забрати перехожого, але потім відійшли.

Епізод 3. В процесі цього виникла словесна перепалка між співробітниками поліції і деякими учасниками акції. Один з учасників звинувачував співробітника в тому, що він штовхнув його, хоча учасник демонстрації не намагався потрапити всередину поліцейської колони. Учасники вимагали, щоб співробітник назвав своє ім'я, показав своє обличчя, показав жетон або номер, який було не видно з-за захисної амуніції. Співробітник на це ніяк не реагував, потім підійшли співробітники поліції діалогу та намагались вирішити конфліктну ситуацію.

Комунікація правоохоронних органів та організаторів

За словами працівника поліції діалогу, який брав участь в комунікації із організаторами перед проведенням зібрання, сторона поліції намагалась дізнатись, який реквізит планують брати на акцію зі сторони зібрання. Правоохоронці не отримали відповіді від організаторів, а тому керівництвом було прийнято рішення провести фільтраційні заходи перед входом на площу біля ОПУ - тобто проведення поверхневої перевірки на предмет виявлення заборонених речей у учасників/ць зібрання. За словами представника поліції, організатори були повідомлені про здійснення фільтраційних заходів, та цей факт був з ними попередньо погоджений.

Проблема ідентифікації та відсутність належного екіпірування

Частина правоохоронців піднімала козирки шоломів та, таким чином, закривала номери, а також у частини співробітників були відсутні жетони. Крім того, було зафіксовано відсутність захисного екіпірування на руках у співробітників Поліції особливого призначення, які формували кордон під час сутичок (*див. розділ з фото "Талерея"*).

Охорона здоров'я.

Присутність медиків, груп «Червоного Хреста»:

4 медика НГУ,

2 машини швидкої

Також була наявна 1 пожежна машина

Розділ III. Висновки та рекомендації.

Загалом, роботу правоохоронців щодо забезпечення свободи мирних зібрань під час проведення акції “Зупинимо капітуляцію!” варто охарактеризувати як успішну. Була наявна попередня комунікація із організаторами, оцінка ризиків та швидке реагування на кризові ситуації. Окремо треба відзначити успішність захисту реалізації свободи мирних зібрань для учасників/ць, які не виявляли насильницькі дії та не закликали до насилля через локалізацію та відокремлення від основної частини зібрання агресивно налаштованих учасників сутички. Питанням залишається те, наскільки були використані усі можливі превентивні міри з попередження насильницьких дій деяких учасників акції.

Як вказано в описі подій, саме наявність кордонів та фільтраційних заходів у даному випадку стала причиною для початку сутичок. Однак, фільтраційні заходи, а саме - проведення поверхневої перевірки, є превентивним заходом, визначеним Законом України "Про Національну поліцію", який поліція може застосовувати в межах своєї компетенції. Керівництво визначає необхідність наявності фільтраційних заходів оцінюючи ризики, комунікуючи зі стороною організаторів та збираючи іншу контекстуальну інформацію для підготовки до охорони громадського порядку під час забезпечення свободи мирних зібрань. За словами сторони поліції, комунікація з організаторами не була до кінця успішною, адже їм не вдалось дізнатись який саме реквізит буде принесений, а на точці збору акції (на вул. Інститутській) у деяких учасників співробітниками поліції були помічені шини та піротехнічні засоби. Тож, рішення проводити фільтраційні заходи було вмотивовано недостатньою інформацією щодо характеру зібрання та планів організаторів. Оцінка ризиків щодо можливої наявності інцидентів із зберіганням у деяких учасників зібрання речей, використання яких заборонено чи обмежено або становить загрозу життю чи здоров'ю осіб - також була зроблена правильно, адже наявність піротехнічних засобів та сльозогінних балонів була підтверджена під час сутичок.

Спірним є момент із розстановкою правоохоронців та військовослужбовців. Як йдеться у керівництві БДП/ОБСЄ з “Права людини і забезпечення правопорядку під час публічних зібрань”: важливе значення також має невербальна комунікація, тобто манера поведінки та зовнішній вигляд поліції, екіпірування та додаткове спорядження чи обладнання, яке є в поліцейських або знаходиться в полі зору учасників/ць зборів. Розуміння того, що занадто раннє використання захисного спорядження може також призвести до ескалації насилля, вкрай важливе при плануванні тактик захисту охорони публічного порядку під час зібрань. **Від так, наявність із самого початку великої кількості співробітників/ць поліції у візуально важкому екіпіруванні, що призначене для роботи під час реагування на заворушення, могли вплинути на агресивну реакцію з боку деяких учасників акції.**

При цьому слід зазначити, що співробітники поліції теж мають право на захист від нападів і насильства. А тому, **відсутність належного захисту в області рук та плечей у співробітників Поліції особливого призначення, що були задіяні під час реагування на агресивні дії протестувальників, також могли поставити під загрозу здоров'я представників поліції.**

Рекомендації

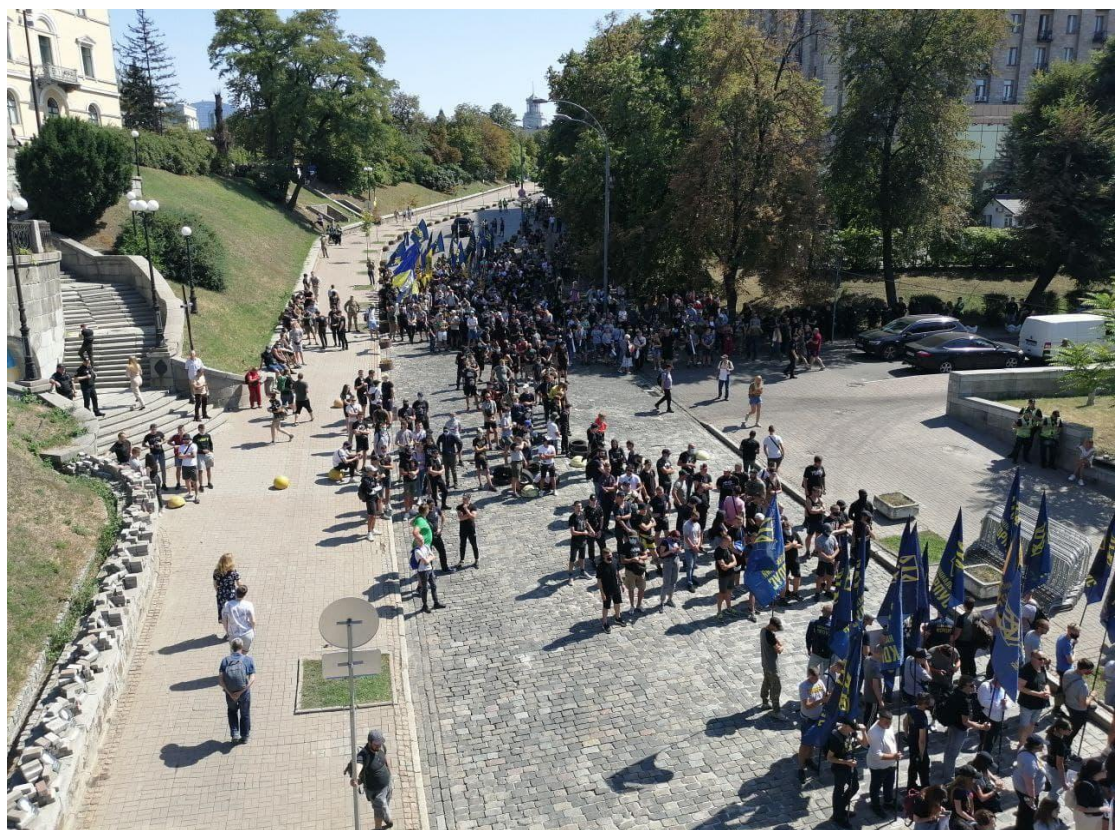
1. Забезпечити подальшу підготовку операцій з охорони публічного порядку на мирних зібраннях із зменшенням кількості візуально присутніх правоохоронців в спеціальному захисному екіпіруванні (розміщення їх у групи резерву) з метою зниження ризиків ескалації насилля з боку учасників/ць зібрання
2. Взяти під належний контроль дотримання співробітниками/цями Національної поліції України, що залучаються до охорони громадського порядку під час мирних

зібрань, правил носіння однострою та ЗУ «Про Національну поліцію України» у тих частинах, що стосуються носіння знаків розрізнення та спеціального жетона.

3. Забезпечити співробітників/ць Поліції особливого призначення ГУНП, що активно залучаються до охорони громадського порядку, усім необхідним екіпіруванням для належного захисту (зокрема в області рук та плечей).

4. Поступово зменшувати присутність військових формувань під час охорони громадського порядку на мирних зібраннях.

Галерея

Колона зібрання. Точка збору акції на вул. Інститутській

Учасники/ці акції з плакатами та постерами

Кордони з правоохоронців та військовослужбовців на підході до площі під ОПУ

Працівники пожежної служби та правоохоронці під час початку сутичок

Основна частина зібрання та додатковий кордон

*Неналежна персональна ідентифікація працівників ПОПу
(закриті козирками персональні номери на шоломах)*

Відсутній належний захист рук та плечей у працівників ПОПУ, які стоять в першій лінії кордону під час сутичок

Каміння біля ОПУ, яке, ймовірно, використовували під час сутичок агресивні учасники

Команда, що здійснювала моніторинг та підготувала звіт:

Семен Кіпніс
Анна Комлач
Максим Ковальов
Катерина Галушка

У випадку будь-яких питань щодо звіту звертайтеся, будь ласка, на електронну пошту
ozon.monitoring@gmail.com